

Навчальні казуси

Проф. Д-Р. Ленер

Зміст

Назва	Сторінка
Тексти норми	2
Зібрання рішень Федерального Конституційного суду Німеччини (BVerfGE 43, 108)	6
Зібрання рішень Федерального Конституційного суду Німеччини (BVerfGE 65, 1)	10
Зібрання рішень Федерального Конституційного суду Німеччини (BVerfGE 82, 60)	13
Зібрання рішень Федерального Конституційного суду Німеччини (BVerfGE 99, 246)	16
Зібрання рішень Федерального Конституційного суду Німеччини (BVerfGE 120, 274)	17
Зібрання рішень Федерального Конституційного суду Німеччини (BVerfGE 132, 134)	23

Тексти норми

Основний закон (Конституція) Федеративної Республіки Німеччини (витяг)

Стаття 1 [Захист людської гідності, права людини, зв'язаність основними правами]

(1) ¹Гідність людини недоторканна. ²Повага до неї і її захист є зобов'язанням усієї державної влади.

(2) З огляду на це Німецький народ визнає непорушні і невідчужувані людські права як основу кожного людського суспільства, миру і справедливості на світі.

(3) Наступні основні права є для законодавчої, виконавчої і судової влади нормами прямої дії.

Стаття 2 [Вільний розвиток особистості, право на життя, на фізичну недоторканність, свободу особи]

(1) Кожний має право на вільний розвиток своєї особистості, доки він не шкодить правам інших і не порушує конституційний порядок і моральні засади.

(2) ¹Кожний має право на життя і фізичну недоторканність. ²Свобода особи є непорушною. ³Втручання у ці права допускається тільки на основі закону.

Стаття 4 [Свобода віри, совісті і релігії, право відмовитись від військової служби]

(1) Свобода віри, совісті і свобода релігійних та світоглядних переконань є непорушними.

(2) Безперешкодне справляння релігійних обрядів гарантується.

(3) ¹Ніхто не може бути примушений проти власної совісті до військової служби зі зброєю. ²Деталі визначаються федеральним законом.

Стаття 8 [Свобода зібрань]

(1) Всі німці мають право мирно і без зброї збиратись без попереджень чи дозволів.

(2) Щодо зборів під відкритим небом це парво може бути обмежене законом або на підставі закону.

Стаття 10 [Таємниця листування, поштових і телекомунікаційних повідомлень]

(1) Таємниця листування, телекомунікаційних повідомлень є недоторканими.

(2) ¹Обмеження можуть накладатись тільки відповідно до закону. ²Якщо обмеження служить для захисту вільного демократичного ладу або існування або Федерації або якої-небудь з німецьких земель, закон може передбачати, що воно не буде доведене до відома причетної особи і замість судового процесу буде здійснена перевірка визначеним парламентом органом і його допоміжними органами.

Стаття 19 [Обмеження основних прав; носії основних прав; правовий захист]

(1) ¹Якщо і наскільки відповідно до цього Основного закону допускається обмеження основного права згідно із законом або відповідно до закону, такий закон повинен бути чинним загалом, а не тільки для конкретного випадку. ²Крім того, закон повинен назвати це конституційне право із зазначенням номера статті.

(2) Ні в якому разі не може бути порушено сутність основного права.

(3) Основні права поширюються також на внутрішніх юридичних осіб країни, якщо за своєю природою вони можуть бути застосовані.

(4) ¹Якщо публічною владою буде порушене чие-небудь право, то він може звернутися за захистом своїх прав у судовому порядку. ²Якщо не передбачено іншої юрисдикції, слід звертатись до загальних судів. ³Речення 2 абзацу 2 статті 10 залишається непорушним.

Стаття 20 [Федеральна Конституція, право на опір]

(1) Федеративна Республіка Німеччина є демократичною і соціальною федеральною державою.

(2) ¹Вся державна влада виходить від народу. ²Вона здійснюється народом шляхом виборів і голосувань та особливими органами законодавчої, виконавчої і судової влади.

(3) Законодавча влада зв'язана конституційним порядком, виконавча і судова влади зв'язані законом і правом.

(4) Проти кожного, хто намагатиметься усунути цей порядок, всі німці мають право на спротив, якщо іншого виходу немає.

Хартія основних прав Європейського Союзу (витяг)

Стаття 1 Гідність людини

¹Гідність людини недоторканна. ²Її треба поважати і захищати.

Стаття 8 Захист особистих даних

1. Кожна людина має право на охорону особистих даних, що її стосуються.
2. ¹Ці відомості повинні використовуватися добросовісно відповідно до встановлених цілей і за згодою причетної особи або на інших правомірних підставах, передбачених законом. ²Кожна особа має право отримати інформацію про зібрані дані, які її стосуються, а також вимагати виправлення даних.
3. Дотримання цих правил підлягає контролю з боку незалежного органу.

Стаття 10 Свобода думки, совісті і релігії

1. ¹Кожна людина має право на свободу думки, совісті і релігії. ²Це право включає свободу змінювати свою релігію або світогляд, а також свободу сповідувати свою релігію або дотримуватися світогляду як індивідуально, так і спільно з іншими, публічним або приватним чином, через богослужіння, віровчення, звичаї і обряди.
2. Право на відмову від військової служби з переконань сумління визнається відповідно до національного законодавства, що регламентує здійснення цього права.

Стаття 12 Свобода зібрань та асоціацій

1. Кожна людина має право, зокрема, в політичній, профспілковій і суспільній сферах на всіх рівнях на свободу зібрань та може вільно об'єднуватися спільно з іншими, що включають право кожної людини засновувати з іншими профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів.
2. Політичні партії, що діють на рівні Європейського Союзу, сприяють вираженню політичної волі громадян і громадянок Союзу.

Зібрання рішень Федерального Конституційного суду Німеччини (BVerfGE 43, 108)

(Ухвала від 23.11.1976 року)

Основний принцип рішення

(Податковий облік витрат на утриманців; ліквідація неоподаткованої частини доходу на утримання дітей не є неконституційною)

1. Економічний тягар, що лягає на батьків у зв'язку з обов'язками утримання своїх дітей є однією з обставин, яка обтяжує їхню фінансову спроможність, що не можна не враховувати в податковому законодавстві, якщо не забезпечена компенсація іншими засобами.

2. Але законодавча влада не зобов'язана брати до уваги різні, відповідно до соціального статусу, обсяги витрат на утримання дітей у їх повноті в межах неоподаткування частини доходу. Зокрема, вона може забезпечувати збалансування навантаження на сім'ї таким чином, щоб не посилювати й без того вже наявну нерівність стартових можливостей дітей з різним рівнем доходів батьків.

Витяги з обґрунтування:

24 Нові правила, що стосуються балансування навантаження з утримання дітей, слід вважати порушенням Конституції, тому що подружні пари з дітьми у порівнянні з бездітними парами перебувають у несприятливому становищі з огляду на прибутковий податок, а також через те, що при більш високих доходах витрати на утримання дітей враховуються не настільки, як при нижчих доходах.

I.

25 Масштабом перевірки і порівняння податкового режиму сімейних пар з дітьми та бездітних пар, які мають дохід однакового рівня, є в першу чергу абзац 1 статті 3 Конституції Німеччини (GG, див. BVerfGE 9, 237 (242); 11, 64 (69); 13, 290 (299); 21, 1 (5)). Через обтяження витратами на забезпечення дітей для пар з дітьми у порівнянні з парами, які не мають дітей, виникає економічна нерівність у використанні отриманих ними доходів. Чи зобов'язаний законодавчий орган конституційними вимогами і, якщо так, то в якій мірі він має зменшити цю нерівність або усунути її, слід перевірити на основі вимог

абзацу 1 статті 3 Конституції, де передбачено вимогу справедливого оподаткування, яку має забезпечувати зв'язаний конституційними правилами законодавчий орган (BVerfGE 13, 331 (338); 26, 302 (310)); водночас необхідно врахувати оцінку Основного закону, якою він вивищує і віддає перевагу шлюбу і сім'ї, а також конституційний принцип соціальної держави (див. BVerfGE 13, 290 (298 і дал.), 29, 402 (412)).

...

28 Оподаткування відповідно до принципу платоспроможності виглядає, особливо якщо з нього слід зробити конкретні висновки, надто неоднозначним, що постійно підкреслюють представники сфери фінансових наук (див., зокрема, Курт Шмідт, Податкова прогресія (Kurt Schmidt, Die Steuerprogression, 1960, стор. 42); Дітер Помер в: Фінансовий архів (Finanzarchiv, NF, том 27, 1968, стор. 139 і далі, стор. 143 і наст.); Хайнц Галлер, Податки (Heinz Haller, Die Steuern, 2-е видання, 1971, стор. 15). У всякому разі, звідси випливає, що при визначенні бази оподаткування податком з доходів громадян слід врахувати й ті видатки, які виникають поза сферою формування цієї бази отримання доходів, але є неминучими для платника податків.

29 Так само й та особлива обставина, що економічний тягар обов'язків з утримання дітей лягає лише на окремих платників податків, має окремішнє значення, оскільки обмежує фінансову спроможність батьків. Тому законодавчий орган не повинен допустити ігнорування цього беззаперечно особливого тягара, якщо він не хоче допустити податкової несправедливості. Однак конкретний зміст регулювання, яке має врахувати таке зниження податкової платоспроможності за умови оцінки і встановлення її обсягу і правил вирівнювання і з урахуванням конституційного принципу однакового поводження, на основі якого постає вимога податкової справедливості, залишається на розсуд законодавця. При застосування розсуду він може в значній мірі орієнтуватися на соціально-політичні і суспільно-політичні міркування і наміри. До чистої реалізації принципу платоспроможності, конституційні положення законодавця не зобов'язують, як це зазначив Федеральний конституційний суд у своєму висновку щодо витрат, понесених при отриманні доходу (BVerfGE 27, 58 (68) – загальні витрати за кілометраж -).

...

32 У цьому взаємозв'язку особливо важливо, що податкове полегшення (або сьогоднішні правила щодо коштів по догляду за дитиною) не є єдиною послугою/дією/заохоченням,

яким держава сприяє дітям і за допомогою яких вона заохочує і полегшує економічні витрати батьків. Держава утримує систему шкіл, систему освіти і професійної підготовки, які фінансуються в основному з бюджетних коштів, а не за рахунок зборів/оплати. Таким чином, вона надає послуги, які в першу чергу йдуть на користь батьків, чії діти перебувають на етапі здобуття освіти і професійної підготовки, дозволяючи їм заощаджувати на витратах і оплаті за навчання і підготовку своїх дітей.

33 Крім того, слід вказати на послуги держави, які вона здійснює відповідно до Федерального закону про індивідуальну підтримку навчання (§ 2 Федерального закону про підтримку підготовки працівників - BAföG - від 26 серпня 1971 року (Федеральний вісник законів IS 1409), в даний час в новій редакції від 9 квітня 1976 року (Федеральний вісник законів IS 989)) .

...

35 с) У цих умовах законодавець все ще не переступив меж, наданих йому статтею 3 в поєднанні зі статтею 6 Основного закону, коли він гарантував для першої дитини дохід розміром 50 німецьких марок, для другої - 70 німецьких марок і для третьої і кожної наступної дитини 120 німецьких марок.

...

37 d) Для конституційно-правового розгляду не має значення те, що законодавчий орган регулює обтяження, пов'язані з утриманням дітей, не серед норм податкового законодавства, і не запровадив, як це планувалося спочатку, негативний податок обсягом, відповідно, 50, 70 і 120 німецьких марок, який повинен був полегшити обтяження при стягненні податку на прибуток, податку на заробітну плату або шляхом їх виплати особам, що не мають доходу (так зване рішення податкової інспекції). Натомість будуть виплачуватись кошти на утримання дітей однакового розміру (так зване рішення центру зайнятості). Таким чином законодавець, перейшовши зі сфери оподаткування в область соціальної політики, врахував зниження платоспроможності оподатковуваних осіб, яке пов'язане з утриманням їхніх дітей, разом з тим оминув потребу/обов'язок брати її до уваги в законодавстві з оподаткування доходів. Законодавець в межах свого правотворчого розсуду може визначити, яким чином він реалізує покладений на нього особливий захист шлюбу і сім'ї. Чи і в якій мірі ці вимоги мають бути реалізовані саме податковими засобами і правилами, значною мірою є його власним рішенням (див.: BVerfGE 21, 1 (6)).

Для запровадження загальної допомоги на утримання дітей водночас запровадженими новелами було усунуто співіснування різних рішень (неоподаткована частина доходу та допомоги на утримання дітей) (Обґрунтування проекту закону третьої податкової реформи, BRDRs 700/73, S 213).

II.

38 Діюча система виключення частини доходу з оподаткування з огляду на наявність дітей у сім'ї причиною того, що батьки, чий дохід підлягав прогресивному більш високому оподаткуванню, отримали переваги у порівнянні з батьками з нижчими доходами, оскільки через виключення частини доходу з бази оподаткування такі доходи виявлялись менш оподаткованими; з іншого боку, виключення частини доходу з оподаткування через наявність дитини для осіб з нижчим доходом тягнуло за собою менш відчутний в оподаткуванні ефект, а в деяких випадках його взагалі надання в принципі фіксованих грошових сум, хоча при більш високих доходах батьків нормативні права/вимоги дітей на утримання й зростають.

...

Зібрання рішень Федерального Конституційного суду Німеччини (BVerfGE 65, 1)

(Щодо конституційності Закону про перепис населення 1983 року)

Основний принцип рішення

1. В умовах сучасної обробки даних захист індивіда від необмеженого збору, зберігання, використання та розкриття його персональних даних включається у сферу дії і захисту загального права на власну особистість, передбаченого абзацом 1 статті 2 Основного закону в поєднанні з абзацом 1 статті 1 Основного закону. Це основоположне право гарантує кожному можливість самостійно визначати розкриття і використання власних персональних даних.

2. Обмеження цього права на «інформаційне самовизначення» допускаються тільки для гарантування більш важливого суспільного інтересу. Такі обмеження вимагають конституційної правової основи, яка повинна відповідати конституційним вимогам ясності норм. Крім того при виданні своїх правил, законодавець також повинен дотримуватися принципу пропорційності. Він також має вжити організаційних та процедурних заходів, щоб протидіяти ризикам порушення права на власну особистість.

3. Серед конституційних вимог щодо таких обмежень слід розрізняти між персональними даними, які збираються і обробляються в індивідуалізованій, а не анонімній формі, а також тими, які призначені для статистичних цілей.

Збір даних для статистичних цілей не може підлягати обмеженням вузькою і конкретною метою збору цих даних. Проте, збір інформації та обробка інформації повинні бути обмежені відповідними бар'єрами, потрібними для компенсації в рамках відповідної інформаційної системи.

4. Програма збору даних відповідно до Закону про перепис населення 1983 року (§ 2 п. 1-7, §§ 3 - 5) не веде до несумісних з гідністю людини реєстрації і каталогізації даних про особистість; вона також відповідає вимогам правової ясності і пропорційності. Тим не менш, для забезпечення права на інформаційне самовизначення необхідне запровадження додаткових процедурних механізмів здійснення і організації збору даних.

5. Заходи і правила передачі даних, передбачені абзацами 1 - 3 § 9 Закону про перепис населення 1983 року (VoZählG 1983) (включаючи звірку з даними реєстру громадян) Семінар «Людська гідність у праві Німеччини, Польщі та України», 10-11. Жовтня 2016, Київ 10

порушують загальне право на власну особистість. Розкриття і передача інформації для наукових цілей (абз. 4 § 9 VoZählG 1983) відповідають Основному закону.

Витяги з обґрунтування рішення:

148 Індивідуальне самовизначення, передбачає – в тому числі й в умовах сучасних інформаційних технологій - очікується, що за індивідом буде залишена свобода вибору дій чи відмови від дій, включно з можливістю й справді поводитись відповідно до свого рішення. Той, хто не може з достатнім ступенем впевненості відстежити, яка з інформації, що його стосується, є відомою в конкретних областях його соціального середовища, і той, хто не в змозі розумно оцінити знання своїх можливих партнерів по комунікації, може бути істотно обмежений у своїй свободі планування свого власного самовизначення або прийнятті власних рішень. З правом на інформаційне самовизначення неможливо узгодити такий суспільний порядок і відповідний йому правопорядок, за яких громадянин більше не може знати, хто, що, коли знає про них і за яких обставин. Той, хто є впевненим, чи не стануть різні форми нонконформістської поведінки в будь-який час зафіксованими, збереженими у вигляді інформації на тривалий час і використаними або розкритими, буде намагатися не звертати на себе увагу такою поведінкою. Хто вважає, що його участь у певних зборах або в громадській ініціативі буде офіційно зареєстрована, тим самим викликавши ризик виникнення негативних наслідків, той може відмовитися від здійснення гарантованих йому відповідних основних прав (статті 8, 9 Конституції Німеччини). Це може завдати шкоди не тільки можливостям індивідуального розвитку окремих осіб, а й загальному благу, тому що самовизначення є елементарною функціональною умовою вільної демократичної форми правління, заснованої на дієздатності і здатності взаємодіяти і брати участь у загальних діях своїх громадян.

149 Звідси випливає, що вільний розвиток особистості в сучасних умовах обробки даних вимагає захисту індивідів від необмеженого збору, зберігання, використання та розкриття його персональних даних. Тому цей захист включений в основне право, гарантоване абзацом 1 статті 2 в поєднанні зі абзацом 1 статті 1 Конституції Німеччини. Таким чином, це основоположне право гарантує, що кожний індивід самостійно визначає розкриття і використання персональних даних, що його стосуються.

150 б) Право на «інформаційне самовизначення» не є абсолютним. Людина не має права в сенсі абсолютної, необмеженої влади над "своїми" даними; скоріше, кожний індивід є особистістю, яка розгортається в соціальній спільності і послуговується комунікативними зв'язками. Інформація, в тому числі й та, яка носить особистий характер, є образом соціальної реальності, яка не може бути співвіднесена виключно з певною особистістю. Основний закон, як неодноразово підкреслювалося в практиці Конституційного Суду, вирішив, що суперечність між індивідом і спільнотою стосується спільноти і пов'язана з нею (BVerfGE 4, 7 (15); 8, 274 (329); 27, 1 (7); 27, 344 (351f); 33, 303 (334); 50, 290 (353); 56, 37 (49)). Таким чином, індивід в принципі має прийняти окремі обмеження його прав на інформаційне самовизначення за умов переважного суспільного інтересу.

...

155 Примус до надання персональних даних передбачає, що законодавчий орган передбачувано і точно визначив з урахуванням специфіки сфери подальшого використання мету їх збору, і відповідні персональні дані є необхідними і доцільними для цієї мети. Таким чином, збір не знеособлених даних про запас з невизначеною або такою, яку ще неможливо визначити, метою, не відповідатиме зазначеному вище. Крім того, всі органи, які збирають персональні дані для виконання своїх обов'язків, мають обмежитись мінімумом, необхідним для досягнення їхньої мети.

...

164 Лише ізоляція статистики шляхом знеособлення даних і їх конфіденційність, що вимагаються гарантованим Конституцією правом на інформаційне самовизначення, за умови обмеження у часі доти, доки вони дозволяють ідентифікацію відповідної особи, відкривають державним органам доступ до інформації, необхідної для вирішення завдань планування.

...

Зібрання рішень Федерального Конституційного суду Німеччини (BVerfGE 82, 60)

(Неконституційність скорочення звільненої на утримання дітей суми за Федеральним законом про кошти на утримання дітей (BKGG), абзац другий § 10, у редакції від 20.12.1982 і конституційність виключення положення про вирівнювання згідно абзацу першого § 11 Федеральну закону про кошти на утримання дітей (BKGG), у редакції від 20.12.1982: предмет перевірки сума на утримання дітей в якості соціальної допомоги і інструмент звільнення від оподаткування - звільнення від оподаткування прожиткового мінімуму)

Основний принцип рішення

...

2. При оподаткуванні доходів сума, рівна прожитковому мінімуму сім'ї, має залишатися вільною від податків; тільки за межами цього розміру доходи можуть підлягати оподаткуванню (відхилення від практики Федерального конституційного суду, 1976-11-23, 1 BvR 150/75, BVerfGE 43, 108).

Якщо законодавчий орган реагує на скорочення податкової платоспроможності шляхом соціальних платежів, їх слід встановити таким чином, щоб досягти порівняного розвантаження (витрат сім'ї – прим. перекл.).

Витяг з обґрунтування:

99 2. Вихідним пунктом конституційно-правової оцінки є принцип, згідно з яким держава повинна залишати без оподаткування дохід до тих пір, до яких він потрібний для того, щоб створити мінімальні умови гідного існування. Ця конституційно-правова вимога впливає з абзацу 1 статті 1 Конституції Німеччини в поєднанні з принципом соціальної держави абзацу 1 статті 20 Конституції Німеччини. Подібно до того, як держава в силу цього конституційного положення зобов'язана забезпечити громадянам, позбавленим власних доходів - за необхідності шляхом надання соціальної підтримки - задоволення їхніх мінімальних потреб (див. BVerfGE 40, 121 <133>.), так само вона не може позбавляти громадян самостійно отриманих доходів, що не перевищують цей – надалі названий прожитковим мінімумом – розмір.

100 Із вищезазначених конституційних положень, але також і з абзацу 1 статті 6 Конституції Німеччини, крім того, випливає, що при оподаткуванні сім'ї прожитковий мінімум для всіх членів сім'ї має залишатися неоподаткованим. Цей підхід зберігає свою чинність незалежно від того, як виглядає оподаткування в деталях і, відтак, які з членів сім'ї вважаються платниками податків. Тому і у ситуаціях – а такі випадки є найбільш поширеними – сімей, де діти не мають власного заробітку, тобто лише окремі члени сімей мають дохід, і цей дохід є сімейним доходом, на який і утримуються інші члени сім'ї, неоподатковуваним має залишатися прожитковий мінімум для всієї сім'ї. Адже й у цьому разі держава, коли б вона позбавила платника податків коштів, необхідних для утримання його сім'ї, змушена була би сама у відповідному обсязі підтримувати членів сім'ї, що не мають власного доходу, внаслідок свого конституційного зобов'язання, яке випливає з принципу соціальної держави. Якщо ж держава в конституційно допустимий спосіб перекладає цю підтримку на плечі самого громадянина, то було б нелогічно повністю або частково забирати у нього необхідні кошти шляхом оподаткування з тим, щоб потім держава сама брала на себе підтримку нужденних.

...

105 б) Держава при оцінці податкової платоспроможності має залишати витрати на утримання дітей платника податків за межами оподаткованого доходу тією мірою, якою витрати на утримання є необхідними для того, щоб забезпечити прожитковий мінімум для дітей.

106 Це опосередковано випливає з міркувань, які вимагають залишити неоподатковуваним прожитковий мінімум сім'ї (див. вище п. С III 2). Доти, доки дохід сім'ї потрібний для того, щоб забезпечити мінімальні вимоги для гідного людського життя, він – незалежно від соціального статусу сім'ї – не підлягає зовнішньому розпорядженню і не може бути основою для розрахунку податкового навантаження. Якщо ж оподаткування бездітних і платників податків з дітьми буде відбуватись відповідно до уніфікованого тарифу, то останні порівняно з першими перебуватимуть у невідгідному становищі, коли від їхніх доходів не відніматимуться витрати на утримання дітей, принаймні у розмірі прожиткового мінімуму; адже тоді вони опиняться під більш високим податковим навантаженням, ніж бездітні пари або одинокі люди, оскільки за однакового початкового доходу вони нести будуть таке ж податкове навантаження, як і бездітні, хоча їх дохід в обсязі

необхідного для утримання дітей прожиткового мінімуму є зв'язаним цією метою і тому в цьому обов'язку не перебуває у їхньому вільному розпорядженні й використанні.

...

110 аа) Актуальність і терміновість фіскальної консолідації не може розглядатися в якості виправдання. Фінансові потреби держави не повинні виправдовувати неконституційний податок (BVerfGE 6, 55 <80>). Навіть якщо держава змушена покладатися на заходи зі скорочення витрат, вона має звернути увагу на справедливий розподіл фінансового тягаря.

111 бб) Правило, яке ігнорує прожитковий мінімум при оподаткуванні платників податків, які мають на своєму утриманні дітей, неможливо виправдати й міркуваннями соціальної політики. Так буває й тоді, коли правило стосується тільки платників податків, чий дохід є вище середнього.

...

124 Вирішальне значення для розрахунку прожиткового мінімуму, про який тут йдеться, припадає на соціальну допомогу, що, власне, має забезпечити цей прожитковий мінімум, визначаючись з огляду на рівень споживання і регулярно підвищуючись відповідно до зростання витрат на існування (див.: BVerfGE 66, 214. <224>). Для порівняльного огляду, що здійснюється в межах усієї Федерації, слід, таким чином, сформулювати з різних і поділених за віковими категоріями розмірів соціальної допомоги середній показник; додатково необхідно передбачити надбавку до соціальних виплат, що надаються в середньому.

Зібрання рішень Федерального Конституційного суду Німеччини (BVerfGE 99, 246)

(Часткова неконституційність звільненої на утримання дітей суми за Законом про прибутковий податок, абзац шостий § 32 у редакції від 26.06.1986 для виплат у 1987 році: необхідна для підтримки існування сума прожиткового мінімуму як нижня межа для оподаткування податком на прибуток - Горизонтальна податкова справедливість – Визначення розміру витрат на житло в прожитковому мінімумі за додатковим методом - Конституційно потрібна зміна щоб виправити несправедливе становище відповідних платників податків)

Основний принцип рішення

1. Абзац 1 статті 6 Конституції Німеччини вимагає, щоб при оподаткуванні сім'ї залишався неоподатковуваним прожитковий мінімум для всіх її членів:

а) при цьому прожитковий мінімум як визначене в межах норм про соціальне забезпечення поняття являє собою межу для прожиткового мінімуму у розумінні оподаткування доходів, яку може бути перевищено, але не знижено;

б) прожитковий мінімум у розумінні оподаткування доходів повинен бути для всіх платників податків – незалежно від їх індивідуальної граничної податкової ставки – в повному обсязі звільненим від сплати податку на дохід.

Витяг з обґрунтування:

...

4 Нижня межа витрат для забезпечення і підтримки існування (прожитковий мінімум) конкретизується у системі соціальної допомоги так, щоб вона гарантувала визнаний соціальною державою рівень прожиткового мінімуму. Принаймні те, що законодавець вважає за необхідне надати нужденному для задоволення потреб його існування, він має залишити працюючому від отриманого ним доходу (див. BVerfGE 87, 153 <171>).

Зібрання рішень Федерального Конституційного суду Німеччини (BVerfGE 120, 274)

(Конституційні обмеження для інтернет-обшуку - Втручання в конституційне право забезпечення конфіденційності і цілісності інформаційно технологічних систем (абзац перший статті 2, абзац перший статті 1 Конституції Німеччини) шляхом таємного доступу до інформаційно-технологічної системи для моніторингу - Використання і читання носіїв без конкретної загрози для надзвичайно важливої юридичної цінності - Втручання в таємницю телекомунікацій (абзац перший статті 10 1 Конституції Німеччини) – нікчемність пункту 11-го абзацу другого § 5 Закону про захист Конституції землі Північний Рейн – Вестфалія (VerfSchutzG NW)

Основний принцип рішення

1. Загальне право на захист особистості (абзац 1 статті 2 у поєднанні з абзацом 1 статті 1 Конституції Німеччини) включає в себе основне право на конфіденційність і цілісність/надійність систем інформаційних технологій (абзац 201).
2. Таємна інфільтрація в інформаційно-технологічну систему, за допомогою якої контролюватиметься використання цієї системи та буде забезпечено доступ до її носіїв, може вважатись конституційно допустимою тільки тоді, коли є фактичні вказівки на конкретну небезпеку для правових цінностей, що мають переважну вагу. Таку вагу мають здоров'я, життя і свобода людини, або ж такі загальні цінності, загроза яким зачіпає основи існування держави або людини. Такі заходи можуть бути виправданими вже тоді, коли ще не можна з достатнім ступенем вірогідності визначити, що небезпека виникне в найближчому майбутньому, за умови, що деякі факти вказують на загрозу з боку певних осіб в окремих випадках для надзвичайно важливої правової цінності (абзац 242).
3. Таємне проникнення/інфільтрація в інформаційно-технологічну систему в принципі вимагає дозволу, що надається у судовому порядку. Закон, який дає право на таке проникнення, має містити запобіжні заходи, щоб захистити ядро/основні області приватного життя (абзац 257).
4. У випадках, коли дозвіл обмежується певним державним заходом, за допомогою якого буде одержано зміст і обставини поточного телефонного зв'язку в комп'ютерній мережі або будуть оцінюватися дані, пов'язані з ним, втручання має підлягати і оцінюватись відповідно до правила абзацу 1 статті 10 Основного закону (абзац 184).

5. Якщо держава здобуде дані про зміст інтернет-комунікації, проведеної з використанням відповідних технічних каналів, то втручання згідно з абзацом 1 статті 10 Конституції Німеччини має місце лише тоді, коли державний орган не уповноважений стороною цієї комунікації на отримання відповідної інформації (абзац 291).

6. Якщо держава збирає в Інтернеті загальнодоступні дані і зміст комунікацій, або вона бере участь у публічно доступних комунікаціях, вона в принципі не втручається в основні права (абзац 308).

Витяг з обґрунтування:

165 Конституційні скарги у частині, у якій вони є допустимими, значною мірою є обґрунтованими, тому підлягають задоволенню.

166 Альтернатива друга речення першого пункту 11 абзацу другого § 5 Закону про захист Конституції (VSG) у частині, що регулює таємний доступ до інформаційно-технологічних систем, порушує право на власну особистість/право приватності (абзац перший статті 2 в поєднанні з абзацом першим статті 1 Конституції Німеччини) в його конкретному прояві як основного права на конфіденційність і цілісність інформаційно-технологічних систем.

167 ... У цьому випадку втручання не є конституційно обґрунтованим: альтернатива друга речення першого пункту 11 абзацу другого § 5 Закону про захист Конституції (VSG) не задовольняє вимогам правопевності (2 a), також не дотримано вимоги принципу пропорційності (2 b), норма також не включає в себе відповідні заходи для захисту серцевини того, що становить основу приватного життя (2 c). Оспорювана норма є нікчемною (2 d). Ще однієї перевірки на відповідність іншим основним правам не вимагається (2 e).

...

169 а) Загальне право на власну особистість гарантує елементи особистості, які не охоплені конкретними гарантіями свобод, передбачених Основним законом, але не поступаються їм у своєму установчому значенні для особистості (див.: BVerfGE 99, 185 <193>; 114, 339 <346>). Такі гарантії, зокрема, необхідні для того, щоб заповнити прогалини і таким чином протистояти новим загрозам, які можуть виникнути в ході науково-технічного прогресу і зміни життєвих умов (див.: BVerfGE 54, 148 <153>; 65, 1 <41>; BVerfG, ухвала від 13 червня 2007 року – 1 BvR 1550/03, серед іншого -, NJW 2007, стор. 2464 <2465>). Зіставлення конкретної вимоги про надання правового

захисту до різних аспектів права на особистість залежить насамперед від типу небезпеки, що постає для особистості (див.: BVerfGE 101, 361 <380>; 106, 28 <39>).

170 б) Використання інформаційних технологій досягло раніше непередбачуваного значення для особистості та розвитку індивіда. Сучасна інформаційна техніка дає людям нові можливості, але й створює нові типи загрози для особистості.

171 аа) Сучасний розвиток інформаційних технологій призвів до того, що інформаційно-технологічні системи стали всюдисущими, а їх використання має вирішальне значення для життя багатьох громадян.

172 Передусім це стосується персональних комп'ютерів.

...

174 bb) Обсяги продуктивності інформаційно-технологічних систем і їхнє значення для розвитку особистості зростають, якщо такі системи об'єднані в мережу.

...

177 cc) З ростом темпів поширення мережевих технологій інформаційних систем, на додаток до нових можливостей для особистого розвитку, породжуються й нові небезпеки для особистості.

...

180 Передусім, виникнення мереж відкриває технічний доступ до них третім особам, що може бути використане, щоб шпигувати за наявними в системі даними або маніпулювати ними. Людина нерідко може навіть не знати про такий доступ, і у всякому випадку має обмежені можливості від нього захищатись.

...

181 с) З важливості використання інформаційних технологій для розвитку особистості і ризиків для неї, пов'язаних з цим використанням, впливає конституційно обумовлена потреба в захисті. ...

...

182 аа) Забезпечення телекомунікаційної безпеки відповідно до абзацу першого статті 10 Основного закону захищає нематеріальну передачу інформації окремим одержувачам за допомогою телекомунікацій (дивись: Федеральний Конституційний суд, Рішення (BVerfGE) том Семінар «Людська гідність у праві Німеччини, Польщі та України», 10-11. Жовтня 2016, Київ 19

67, стор. 157 стор. <172>; том 106, стор. 28 стор. <. 35 і. дал.>), але не конфіденційність і цілісність інформаційних систем.

...

187 (4) Якщо і наскільки таємний доступ до інформаційно-технічної системи слугує для того, щоб забезпечувати збір даних і тією мірою, якою абзац 1 статті 10 Конституції Німеччини не захищає від втручання, залишається прогалина в захисті, яку слід заповнити з огляду на загальне право на особистість у його прояві, як захист конфіденційності та цілісності інформаційно-технічної системи.

191 bb) Гарантована абзацом першим статті 13 Основного закону недоторканність житла фізичних осіб стосується, з огляду на людську гідність, а також на право на вільний розвиток особистості індивіда, елементарного життєвого простору, втручання у який допускається лише в особливих умовах, застережених абзацами 2 - 7 статті 13 Основного закону, де, однак, залишено прогалини в захисті від неправомірного доступу до інформаційно-технологічних систем.

192 Ціннісний фактор цього конституційного права становить просторовий об'єкт, у якому розгортається особисте життя.

...

194 Абзац перший статті 13 Основного Закону, однак, не надає індивіду жодного загального, незалежного від способів доступу захисту від інфільтрації в його інформаційно-технологічну систему, навіть якщо ця система знаходиться в його житлі ...

...

196 cc) Так само й раніше визнані в практиці Конституційного Суду форми загального права на власну особистість, зокрема, гарантії недоторканності приватного життя і право на інформаційне самовизначення недостатньою мірою задовольняють особливі потреби користувачів щодо захисту інформаційно-технологічних систем.

197 (1) У своєму прояві як захист конфіденційності приватної сфери загальне право на особистість гарантує фізичним особам певну просторову і тематично визначену область, яка в принципі повинна залишатися вільною від небажаного доступу (див.: BVerfGE 27, 344 <350 сл.>.; 44, 353 <372 і. дал.>.; 90, 255 <260>; 101, 361 <382 і. дал.>) . Проте необхідність захисту користувача системи інформаційних технологій не обмежується даними, які стосуються його приватної

сфери/особистого життя. Таке співвіднесення також часто залежить від контексту, в якому виникли дані і в якій їх можна помістити шляхом об'єднання з іншими даними. Сама конкретна інформація часто не дозволяє визначити, наскільки важливою є вона для заінтересованої особи, і яким може стати її значення за умови долучення до інших контекстів. Це призводить до того, що проникнення в систему не тільки обов'язково пов'язане з особистими даними, а й з можливістю доступу до всіх даних, так що можна сформувати повну картину користувача системи.

198 (2) Право на інформаційне самовизначення виходить за рамки захисту приватного життя. Воно дає індивіду право в принципі вирішувати питання про розкриття і використання його особистої інформації (див.: BVerfGE 65, 1 <43>; 84, 192 <194>). Воно прикриває з боків і розширює основний правовий захист свободи поведінки й приватності, розгортаючи захист вже на стадії появи загрози для особистості. Така ситуація загрози може виникнути заздалегідь, ще до того, як можна буде описати конкретні загрози правовим цінностям. Особливо, коли персональні дані можуть бути використані та пов'язані таким чином, який заінтересована особа не може ні бачити, ні запобігти йому. Обсяг захисту права на інформаційне самовизначення не обмежується інформацією, яка вже за своєю природою є чутливою і тому перебуває під конституційним захистом. І поводження з персональними даними, які характеризуються тільки низьким вмістом інформації, може, залежно від мети доступу та існуючих можливостей обробки і пов'язування даних, істотно вплинути на приватне життя та свободу поведінки відповідної особи, а відтак – і на її основні права (пор.: Федеральний конституційний суд, рішення від 13 червня 2007 року 1 BvR 1550/03, серед іншого -, NJW 2007, стор. 2464 <2466>).

200 Проте, право на інформаційне самовизначення не повною мірою враховує небезпеку для особистості, яка випливає з того факту, що індивід для свого особистого розвитку не може обійтися без залежності від використання інформаційно-технологічних систем і тим самим довіряє системі власні персональні дані або навіть вже самим звертанням до такої системи змушений передати їй власні дані. Третя особа, яка отримує доступ до такої системи, потенційно може здобути дуже великий і значимий набір даних, не будучи змушеною вдаватися до подальших заходів зі збору та обробки даних. Такий доступ, з огляду на його вагу для особистості відповідної особи, йде набагато далі у порівнянні зі збором окремих даних, від якого захищає право на інформаційне самовизначення.

...

203 Основне право, що гарантує забезпечення цілісності і конфіденційності інформаційно-технологічних систем, на противагу цьому, застосовується, коли уповноваження на доступ Семінар «Людська гідність у праві Німеччини, Польщі та України», 10-11. Жовтня 2016, Київ 21

охоплює системи, які поодиночі або з поєднанням в технічні мережі містять особисті дані причетної особи такого обсягу і такої різноманітності, які дозволяють здобути уявлення про істотні елементи способу життя людини, або навіть отримати осмислену картину усєї особистості.

...

205 (1) Загальне право на власну особистість в описаних тут формах захищає від конкретного таємного доступу до існуючих у системі даних, яким їх може бути повністю або в значній частині здобуто шпигунськими методами.

...

207 2. Основне право на конфіденційність і цілісність інформаційно-технологічних систем не є необмеженим. Втручання можуть бути виправданими як профілактичними цілями, так і потребами кримінального переслідування. Індивід повинен сприймати тільки такі обмеження його права, які засновані на законній основі, що відповідає конституційно-правовим засадам. Що стосується повноважень органу конституційного захисту здійснювати превентивні заходи, про які йдеться у цій справі, то вони відсутні.

208 а) Оспорювана норма не відповідає вимогам правопевності і правової ясності.

...

218 б) Альтернатива друга речення першого пункту 11 абзацу другого § 5 Закону про захист Конституції (VSG) не відповідає також принципу пропорційності. Він вимагає, щоб втручання в основні права відповідало легітимній меті і було належним, необхідним і доцільним засобом для досягнення цієї мети.

...

270 с) І, нарешті, відсутні адекватні законодавчі заходи до, які б захищали від втручання в абсолютно захищену серцевину приватного життя від заходів, передбачених альтернативою другою речення першого пункту 11 абзацу другого § 5 Закону про захист Конституції (VSG).

...

Зібрання рішень Федерального Конституційного суду Німеччини (BVerfGE 132, 134)

(Виплати відповідно до § 3 Закону про підтримку шукачів притулку (AsylbLG) є очевидно недостатніми, і тому не відповідають вимогам частини першої статті 1 в поєднанні з частиною першою статті 20 Основного закону - Конституційне право на гідний прожитковий мінімум є правом людини, яким користуються й іноземні громадяни, що перебувають у Федеративній Республіці Німеччина - людську гідність не можна ставити у залежність від міграційної політики - Продовження застосування Закону про підтримку шукачів притулку (AsylbLG) для періодів до 31.12.2010 - Обов'язок законодавчого органу негайно врегулювати встановлення строків – Розрахунок виплат з 01.01.2011 шляхом використання орієнтованого на 5-7 §§ Закону про встановлення регулярних потреб (RBEG) перехідного режиму за продовження відповідно до §§ 138, 28a Соціального кодексу (SGB), том XII - Зворотня сила Перехідних положень лише щодо неостаточних адміністративних актів)

Основний принцип рішення

1. Сума грошової допомоги відповідно до § 3 Закону про підтримку шукачів притулку (Asylbewerberleistungsgesetz) очевидно є недостатньою, оскільки вона не змінювалася з 1993-го року.
2. Абзац 1 статті 1 Конституції Німеччини в поєднанні з принципом соціальної держави з абзацу 1 статті 20 Конституції Німеччини гарантують основне право на надання гідного людини прожиткового мінімуму (див. BVerfGE 125, 175). Абзац 1 статті 1 Конституції Німеччини обґрунтовує цю вимогу як право людини. Він охоплює як фізичне існування людини, так і забезпечення можливості підтримки міжособистісних відносин і мінімального рівня участі в соціальному, культурному та політичному житті. Це фундаментальне право гарантується німецьким громадянам та іноземцям, які проживають у Федеративній Республіці Німеччині, однаковою мірою.
3. Якщо законодавчий орган при визначенні гідного людини прожиткового мінімуму захоче взяти до уваги певні особливості тієї чи іншої категорії осіб, то при конкретному визначенні обсягів допомоги, яка буде надаватись, він не може диференціювати їх, виходячи виключно зі статусу, у якому перебуває особа в Німеччині. Диференціація можлива тільки тоді, коли потреба в наданні допомоги на існування істотно відрізняється

від потреб інших нужденних, і це можна підтвердити послідовним чином шляхом змістовно прозорого процесу на основі реальних потреб даної групи.

Положення для орієнтації

1a. Для Ls 2:

Абзац 1 статті 1 Основного закону у поєднанні з абзацом 1 статті 20 Конституції Німеччини гарантує право на отримання гідного прожиткового мінімуму як право людини; воно належить німецьким та іноземним громадянам, які проживають у Федеративній Республіці Німеччині, однаковою мірою. В цьому відношенні має бути визнано право претензії на допомогу. При визначенні розміру такої допомоги законодавчий орган має певну ступінь свободи / розсуду; він має визначати цю допомогу, виходячи зі стадії розвитку суспільства і існуючих умов життя з урахуванням конкретних потреб людей, що потерпають (див. BVerfG, 09.02.2010, 1 BVL 1/09, BVerfGE 125, 175 <222>) (абзац 62).

1b. Ця безпосередня конституційно-правова вимога гарантує допомогу в обсязі прожиткового мінімуму єдиною основною правовою нормою, яка охоплює як фізичне існування людини, тобто їжу, одяг, предмети домашнього вжитку, житло, опалення, гігієну та здоров'я, так і гарантування можливості підтримки міжособистісних відносин і мінімальний рівень участі в соціальному, культурному та політичному житті (там же, <223> з додатковими посиланнями). (абзац 64)

1c. Обсяг претензії на допомогу не може бути виведений безпосередньо з норм Конституції. Законодавець має встановити його, виходячи з конкретних соціальних уявлень про гідне людини існування, конкретних умов життя, в яких перебуває нужденна особа, і конкретних економічних і технічних умов випадку (там же <224>).

При цьому парламентський законодавчий орган повинен охопити поточну соціальну реальність і можливості з точки зору забезпечення прожиткового мінімуму, необхідного для гідного існування. Законодавча влада має сама визначити, чи забезпечуватиме засоби до існування у грошовому або товарному вигляді або у формі послуг. Що стосується обсягу допомоги, вкрай важливо, щоб законодавчий орган відштовхувався у своєму рішенні від конкретних потреб тих, хто потребує допомоги. Вирішальними є місцеві умови життя, а не нижчий рівень існування в країні походження нужденних (абзац 66).

1d. Обов'язок законодавчого органу виникає також з інших положень, зокрема, з Директиви 2003/9 / ЕС, яка встановлює мінімальні стандарти прийому осіб, які шукають

притулку в державах-членах (Juris: EGRL 9/2003), Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права (МПЕСКП; Juris: WiSoKuPakt), а також Конвенції про права дитини (КПД; Юріс: UNKRÜbk). (абзац 68).